

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Maktrelationer i barns lek

- En kvalitativ studie om barns interaktion och strategier för maktutövning i lek.

Namn: Sanna Mattsson, Hanna Oskarsson
Program: Förskolläraryrket

Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT 2021
Handledare: Magnus Karlsson
Examinator: Rauni Karlsson

Nyckelord: Tillträdesstrategier, exkluderingsstrategier, makt, interaktion, kommunikation.

Abstract

Enligt läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) ska barn få förutsättningar till att fungera i grupp, där de ska få möjlighet att träna på att samarbeta och ta ansvar för gemensamma regler i leken. I relation till detta vill vi undersöka hur detta sätts på spel i barns lek och hur asymmetriska relationer också är del av vardagen på förskolan. Syftet är att studera hur barn använder och hur makt kommer till uttryck i interaktion med andra i den fria leken. Studien syftar även till att få syn på vilka olika strategier barn använder i sådana situationer för att påverka sin situation i leken, med fokus på de förhandlingar som sker när någon vill ta sig in i pågående lek.

Studien är baserad på en kvalitativ metod där videoobservationer av olika aktiviteter i barns fria lek genomfördes på två förskolor. Analysen i studien utgår ifrån ett sociokulturellt och interaktionistiskt perspektiv av hur maktrelationer skapas genom och i kommunikativa handlingar i barns lek. Frågeställningarna som ligger till grund för studien är följande: Hur blir makt synlig i barns relationer och hur förhandlas makt i barns lek? Vilka strategier använder barn för att interagera och påverka lekens innehåll i relation till vilka som ska få vara med eller inte?

Resultatet visar att makt blir synligt när barn genom olika strategier exkluderar andra för att skydda sin lek. Makten förhandlas när barn ändrar lekramarna för att förbättra och försvara sin position i leken för att upprätthålla lekens mening. Barnen använder flera kommunikationsmedel där kroppsliga handlingar, blickar och gester samverkar och utgör en stor del av kommunikationen. Två av situationerna visar hur ett specifikt barn aktivt utesluts eller tilldelas en mindre betydande roll. Detta ställer krav på pedagoger att arbeta med hela gruppen så att specifika barn inte utesluts återkommande över tid.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte & Frågeställning	5
2. Tidigare forskning	5
2.1 Barns strategier för tillträde och skyddande av lek	5
2.2 Strategier för att styra lek och utesluta från leken	6
2.3 Maktrelation i lek	7
3. Teoretisk utgångspunkt och centrala begrepp	8
3.1 Sociokulturellt och interaktionistiskt perspektiv	8
3.2 Makt	9
3.3 Kommunikation	10
3.4 Lek som situerad aktivitet	11
4. Metod och genomförande	11
4.1 Etisk hänsyn	12
4.2 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	12
4.3 Urval	13
4.4 Analysförfarande och transkription	13
5. Resultatredovisning och analys	14
5.1 Makt och strategier för tillträde och exkludering	15
5.1.1 Situation 1: Jag är den starkaste ninjan	15
5.1.2 Situation 2: Jag lurade iväg han!	16
5.1.3 Situation 3: Nej jag är inte din kompis mer	18
5.1.4 Situation 4: Tågbanan. Att bli ignorerad	19
6. Avslutande diskussion	21
6.1 Resultatdiskussion	22
6.1.1 Hur blir makt synlig i barns relationer och hur förhandlas makt i barns lek?	22
6.1.2 Vilka strategier använder barn för att interagera och påverka lekens innehåll och vilka som ska få vara med?	23
6.2 Studiens relevans för förskollärarens yrkesutövning samt didaktiska implikationer	24
6.3 Förslag på vidare forskning	26
7. Referenslista	27
8. Bilagor	29
8.1 Samtyckesblankett till vårdnadshavare	29

1. Inledning

Enligt läroplanen för förskola (Skolverket, 2018) ska vi som förskollärare förbereda barnen i förskolan att ta eget ansvar samt bli medvetna om sina rättigheter och skyldigheter till varandra genom att skapa en demokratisk grund. Det är viktigt att barnen i en tidig ålder får utveckla en förmåga att respektera varandras olika uppfattningar, att lyssna och reflektera över andras uttryck och åsikter. Detta är något som barnen får möjlighet att träna i en av de viktigaste aktiviteter som barn engagerar sig i på förskolan, barns fria lek. I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) framgår det att samspel är en viktig del för utveckling och lärande hos barnen. Barn lär sig tillsammans med andra och av varandra vilket visar på hur viktig leken, social inkludering och delaktighet är viktigt för att barnen ska känna sig trygga och för att uppnå lärande. I ett mål ur läroplanen skrivs det fram att barnen ska få förutsättningar att fungera enskilt och i grupp, samarbeta, hantera konflikter samt ta ansvar för gemensamma regler. I den fria leken får barnen möjlighet att träna detta då de behöver förhandla och samarbeta över regler och innehåll i leken. Barn förhandlar till sig auktoritet i leken, i relationsarbetet med andra kan de bli tilldelad en högre position och har därmed makten att bestämma och förhandla om lekramarna i leken.

Utifrån våra tidigare erfarenheter har vi fått syn på att maktutövning förekommer redan i förskolan. Barn styr leken, ändrar lekramarna och skapar hierarkier i leken för att skydda leken, vilket kan leda till konflikter och uteslutning av kamrater. Utifrån pedagogens roll är det en svår balansgång att avgöra när man ska hjälpa till eller när barnen ska få lösa sina konflikter på egen hand. Evaldsson (2020a) menar att alla barn ska ges möjlighet att delta i leken kan närmast betraktas som en demokratisk process. Vuxna har därför satt upp regler för att hantera barns deltagande i leken och diskuterar den sociala utmaning som finns när det kommer till att leva upp till dessa regler, exempelvis regeln om att "alla får vara med". Denna regel är en utmaning både för vuxna och barn att hantera eftersom den är abstrakt och inte anpassade till specifika leksituationer (Evaldsson, 2020a). Det är viktigt att barnen själva får pröva regler och anpassa dem efter deras sociala sammanhang. I leken utmanar barnen sin verklighet och prövar sociala normer och outtalade regler (Evaldsson, 2020a). Evaldsson (2020a) menar att det är viktigt att studera hur barnen leker för att få en förståelse för barns sätt att tillägna sig kunskaper och kompetenser samt att få syn på barns sätt att förändra sin egen position i leken.

Enligt Cobb-Moore (2012) finns det få studier som studerat hur hierarkier, auktoritet och underordning skapas i barns interaktioner i lek. På senare tid har det dock ägnats mer tid åt att studera hur auktoritet skapas i barns fria lek. Cobb-Moore (2012) beskriver hur barn i tidig ålder använder sig av regler och hierarkier för att skapa sociala relationer och styra andra barn genom kroppsspråk och språkliga resurser. Vi anser att barns sätt att utveckla en förmågan att fungera i grupp och interagera med andra i leken är ett ämne som är viktigt för pedagoger att få en förståelse för. Genom att studera barns samspel i detalj kan man få syn på de ofta subtila språkliga och kulturella resurser barn använder för att organisera sin lek. Det kan innebära att man skapar asymmetriska relationer eller utesluter andra från leken (Cobb-Moore, 2012; Evaldsson & Tellgren, 2009; Griswold, 2007) vilket skapar utmaningar för oss vuxna, och där kunskap om hur barn skapar sina relationer kan fungera som utgångspunkt för hur vi kan agera.

1.1 Syfte & Frågeställning

Syftet med denna studie är att få syn på hur makt blir synligt och förhandlas om i barns interaktion i den fria leken, samt hur barn med hjälp av olika strategier försöker påverka sin position i leken.

Vi har valt att utgå ifrån dessa två frågeställningar:

- Hur blir makt synlig i barns relationer och hur förhandlas makt i barns lek?
- Vilka strategier använder barn för att interagera och påverka lekens innehåll i relation till vilka som ska få vara med eller inte?

2. Tidigare forskning

2.1 Barns strategier för tillträde och skyddande av lek

I sin avhandling skriver Tellgren (2004) om hur hon ser på leken utifrån vad som sker när det inte är något vuxen närvarande. I avhandlingen vill hon få reda på hur barn interagerar med varandra i den fria leken samt hur de organiserar leken och skapar relationer i samspel med varandra. Här riktas fokus mot vilka strategier barn använder för att ta sig in i leken och hur barn skyddar leken, vilket även visar hur inkludering och exkludering av kamrater sker. Studien grundar sig i ett sociokulturellt och interaktionistiskt perspektiv på barns samverkan med varandra. Resultatet av analyserna som gjorts i Tellgrens (2004) avhandling visar på att barn inte endast använder sig utav en strategi för att interagera och ta sig in i leken utan det förekommer en mängd olika strategier för att ta sig in i leken. Utifrån Tellgrens (2004) analyser så verkar interaktion vara meningsfullt för barnen på den förskolan som hon har studerat i denna avhandling. Barn ser en mening i att skapa en gemenskap med varandra. Beroende på hur denna gemenskap ser ut skapas en viss kamratkultur, med olika normer och värden, vilka skapar förutsättningar för de olika strategier som används när barn ska tillträda i leken. Studien visar på att barn tar alla chanser de får för att skapa samspel och interagera med varandra, vilket i sin tur blir avgörande i hur olika leksituationer ser ut.

Corsaro (1979) har tagit fram olika tillträdesstrategier som barn använder för att få tillträde till olika leksituationer. Han menar att barn inte ofta frågar rätt ut om de får vara med, utan de använder andra sort strategier för att få tillträde. Utifrån dessa strategier så kunde barnen få olika respons. Det kunde vara en positiv respons där barnen antingen genom verbal bekräftelse eller icke-verbala handlingar accepterade deltagandet. De kunde även få en negativ respons på strategin där de fick en verbal eller icke-verbal förnekelse till tillträdesförsöket. De olika strategierna som Corsaro nämner är *icke-verbal entré*, *producera en variant av en pågående lek*, *avbrytande eller störande entré*, *omringande av lekområdet*, *att göra anspråk på ett föremål eller område*, *fråga om tillträde*, *fråga en deltagare*, *hänvisa till vuxnas regler*, *erbjuda en sak*, *genom en hälsning*, *referera till vänskap*, *ta hjälp från en ickedeltagare*, *acceptera en inbjudan*, *gå in och föreslå annan aktivitet*, *referera till individuella kännetecken*.

I Corsaro (1985) studier om barns lek så har han kommit fram till att när barn ska tillträda en lek krävs det oftast fler olika försök och strategier, dessa försök visade sig vara svåra att få till då barn många gånger nekade andra barn till tillträde. Detta gjorde barnen för att skydda den redan pågående leken från andra barn som kunde störa leken. Corsaro skriver om olika

exkluderingsstrategier som barn använder för att förneka andra barn tillträde till deras lek. Den förstnämnda exkluderingsstrategin handlar om verbal förnekelse utan förklaring, den andra handlar om hur barn hänvisar till slumpmässiga regler. Han nämner även hur barn tar anspråk på ett objekt eller ett område. En ofta förekommande strategi som barn använder är att påstå att det inte får plats, att det är fullt eller något liknande. Den sistnämnda strategin som Corsaro tar upp handlar om att man förnekar andra att vara deras vän.

En liknande studie gjord utav Engdahl (2011) handlar om hur barn interagerar i leksituationer. Fokus ligger på hur barn använder olika strategier för att kommunicerar med varandra i olika leksituationer både genom verbala och icke-verbala strategier. Leken har en stor betydelse i barns lärande, i leken får de tillsammans med andra barn vara med om olika lärprocesser, vilket betonas i denna studie. Genom observationer i denna studie har man fått en inblick i hur barn upplever dessa olika leksituationer, observationer på barns uttryck och känslor i lekens olika händelser har gjort att vi har kunnat få en inblick i barns upplevelser och hur de erfar leken. Det man kan se är hur barn interagerar med varandra i leken, bland annat genom turtagande strategier i exempelvis improvisationslek eller där barnen imiterar varandra genom att ta varandras perspektiv.

I ett exempel som Engdahl (2011) skriver om mellan Theo och Jasmin får inte Theo som han vill och går iväg, Jasmin går efter och ger Theo locket som han ville ha. Genom icke-verbal kommunikation förhandlar barnen för att få det dom vill i leken. Dessa observationer gjordes i barns egeninitierade lekar och inte i planerade leksituationer. Inga vuxnas perspektiv var relevanta i denna studie, utgångspunkten var hos barnen. Resultatet i Engdahls (2011) studie var bland annat att barn använder olika strategier och former av kommunikation när de leker med andra, det är inte bara verbal kommunikation utan det tar sig även uttryck i kroppsspråk och delade känslor. Detta blir även synligt i barns avslutning av leken, där de genom att gå iväg eller vända ryggen till visar att de inte längre vill vara med. Det har visat att barn ofta använder sig utav kroppsliga uttryck för att tillträda och exkludera i leken snarare än verbalt språk. I studien har det visat sig att kroppsspråk och ögonkontakt är viktigt i barns interaktion med varandra, genom att visa med hjälp av kroppsspråket kan barn förstå om de blir inkluderade eller exkluderade i leken.

2.2 Strategier för att styra lek och utesluta från leken

I sin studie undersöker Evaldsson och Tellgren (2009) barns olika sätt att använda social utestängning i leken. De skriver om begreppet double-voicing (eg. Sheldon, 1996) som barnen använder som ett maktmedel för att stänga ute andra barn från leken. Det handlar om verbala och icke-verbala resurser som barnen använder för att kommunicera under lekens gång för att reglera tillträde. Även Sheldon skriver om double-voicing och beskriver det som strategier för exkludering i leken, att konfrontera på ett icke konfronterande sätt för undvika direkt konflikt men också för att tillgodose sina egna intressen och istället exkludera andra. Vidare beskriver Evaldsson och Tellgren (2009) hur barnen ändrar lekramarna som ett maktmedel för social utestängning, det handlar om att barnen ändrar innehållet i leken för att stänga ute andra barn. I Evaldsson och Tellgrens studie skriver de om en situation där barnen leker en rollek, ett barn bestämmer att en av rollerna är en död katt vilket Evaldsson och Tellgren menar betyder att barnet som spelar den rollen inte kommer ha något inflytande i leken. Evaldsson och Tellgren (2009) lyfter hur barn använder resurser och hur de kontrollerar och omförhandlar spelreglerna för att styra leken. De menar att det krävs kommunikativa kompetenser och att leken utvecklar barnens sociala kompetens. I studien får

de syn på hur barnen strategiskt använder makt och styrning för att få de andra i leken att följa deras regler.

Sheldons (1996) studie handlar om unga flickors strategier för exkludering i lek. Studien visar på att flickor oftare använder social utestängning än vad pojkar gör, eller åtminstone mer tydligt än pojkars strategier. Sheldon skriver att denna exkludering inte bara sker verbalt utan att de även använder kroppsspråk och miner. Han ger även exempel på olika sätt som det har visat sig att flickor exkluderar och använder social utestängning som strategier för att styra leken. I studien diskuteras oavbruten och sammanhängande motstånd bland flickors lek, dels för att oavbruten konflikt kan avslöja djupet och komplexiteten i barns sociala förmågor, men också för att det sällan beskrivs i tidigare forskning kring området. Främst för att det ofta sker på förskolan när det kommer till barns interaktioner, speciellt i barnens påhittade lek. För att kunna vara med i leken så krävs det att man har vissa sociala och kognitiva färdigheter.

Löfdahl och Hägglund (2006) skriver i sin studie om leken utifrån barns sätt att använda makt och exkludering. Ofta blir det fokus på det positiva i leken där barn tillsammans med andra samspelar, utvecklas och leker på ett lustfyllt sätt. I denna artikeln handlar det istället om det som sker när barn inte får vara med och hur barnen styr leken i olika riktningar. Fokuset i artikeln är på hur barn i lek kommunicerar och agerar i relation till social delaktighet och makt. Teorin bakom studien grundar sig i ett sociokulturellt perspektiv med utgångspunkt i sammanhang och kommunikation. I resultatet blir det synligt att ålder spelar stor roll i exkluderingen. Löfdahl och Hägglund (2006) menar att de äldre barnen oftast har makten över leken och att de yngre barnen har mindre inflytande i leken, oftast är mot det de äldre barnen som exkluderar yngre barnen. De visar hur det inom kamratkulturen i gruppen handlar om hur ett visst barn hamnat i en position där det har normaliserats att barnet blir exkluderad. Vilket gör det svårare för detta barn att delta i leken på samma sätt som de andra barnen. De barnen som har makten över leken använder därför olika strategier där det enskilda barnet inte har möjligheten att delta.

2.3 Maktrelation i lek

I artikeln *Achieving Authority: Discursive Practices in Russian Girls' Pretend Play* skriver Griswold (2007) om hur barn skapar sociala regler och hierarkier inom den egna leken och menar att redan i tidig ålder använder sig barn av kroppsspråk och verbal makt för att styra andra. I artikeln studerar Griswold hur barnen själva intar en underordnad roll och tilldelar en kompis en mer betydande roll som kräver att fatta beslut om leken. Man tilldelar en utvald kompis en viktigare roll än sig själv för att undvika konflikter och maktkrav. Griswold studerar vilka maktmedel som påverkar leken och rollfördelningen i leken. Hon får syn på hur kroppsspråk, verbalt språk och ålder används som maktmedel i leken. Griswold menar att det inte behöver vara de äldsta barnet som bestämmer men i leken framgår det att barnet vars rollfigur var äldst var den som hade mest anseende och auktoritet gentemot de andra i gruppen. I studien använde barnen även det fysiska utrymmet och kroppsspråket för att placera sig själva i en underordnad position och låta kompiserna med mer dominant roll styra leken.

I artikeln *Power relations in pre-school children's play* undersöker Cederborg (2019) hur barnen gemensamt deltar i sociala lekar och hur maktfördelningen ser ut i leken. Det finns en hierarkisk ordning som bidrar till maktoabalans i leken där lekens innehåll ändras och styrning av andra barn blir tydlig. I artikeln skriver Cederborg att de barn med hög hierarkisk ställning

har behörigheten att ge direktiv åt andra och har rätten att utesluta barn ur leken, detta beteende har accepterats av andra barn som själva har placerat sig i en underordnad position där de behöver be om tillstånd för att få vara med. I studien sker det inte några direkta konflikter trots de maktbalanser som finns. Den hierarkiska ordningen är tydlig och det skapas allianser bland barnen, det är ett barn som styr leken och de andra blir underordnade. Det barnet som styr leken visar på verbal och icke-verbal makt för att få som den vill, de andra barnen lyssnar och vill leverera för att bli inkluderade. Det är tydligt hur de underordnade barnen söker bekräftelse och uppskattning för att bli accepterade, dock sker det inte någon större förändring i hierarkin. De barn med hög hierarkisk ställning stänger ute några av barnen, vilket Cederborg (2019) menar kan ses som en strategi för att uppnå ett mål, men också för att bibehålla sin maktposition. Vidare skriver Cederborg att barn i förskolan är medvetna om hur de behöver anpassa sig till den sociala ordningen och agerar utefter vad den med hög hierarkisk ställning önskar för att få vara med i leken. Cederborg (2019) menar att resultatet av studien visar att förskolebarn är kompetenta till att hantera maktpositionering i lek utan att det uppstår konflikter. Barn lär sig att anpassa sig och utvecklar strategier för hur man kan inkludera och utesluta andra genom leken. Den hierarkiska ordningen bidrar till att vissa barn behöver anpassa sig till ovänlig behandling och får en underordnad roll men det accepteras genom att man får vara med i leken.

I Linda Pallas (2011) studie *Med blicken på barnet* skriver hon om olika maktförhållanden. Palla (2011) tar upp Foucaults tankar kring makt, han intresserade sig för att studera hur makten påverkar relationer och menar att makten verkar i människans handlingar samt att makt finns i varje social relation. Foucault menar att den som har makt har också avsikter och mål den vill uppnå, han anser att det krävs kunskap för att kunna utföra makt. För att det ska finnas någon makt behöver det finnas motstånd. Det finns olika typer av motstånd exempelvis motstånd som är tyst eller ljudligt. Barn använder makt och blir utsatta för olika typer av makt, såsom makt i form av styrning. Palla (2011) menar att makten och styrningen inte bara behöver vara negativt utan att det kan stärka barns möjligheter till utveckling och lärande. Pedagogernas styrning kan ses som en vägledning för barnen att anamma gemensamma värderingar som ingår i förskolans uppdrag och som samhället vilar på. Detta kan kopplas till vår studie om barns makt, barn tar till sig pedagogers sätt att vara på och i sin tur utövar makt mot varandra i leken. Barnen applicerar vuxnas regler som ett maktmedel mot varandra. Evaldsson (2020a) skriver om hur vuxenvärldens regler kan bli en utmaning för barnen då de behöver lära sig att hantera reglerna i sina egna sociala sammanhang. Ett exempel som Evaldsson (2020a) tar upp är vuxnas regel om att "alla får vara med". Hon menar att den regeln blir en utmaning för barnen att använda då den inte går att applicera i alla situationer. Att alla får vara med kan bli ett maktmedel som barnen använder för att stärka sin möjlighet till att få tillträde i en pågående lek. Palla (2011) menar att förskolan behöver hjälpa barnen att hitta redskap för att kunna interagera i sociala situationer. Palla (2011) vill betona att makt kan visa på både begränsningar och möjligheter i olika situationer.

3. Teoretisk utgångspunkt och centrala begrepp

3.1 Sociokulturellt och interaktionistiskt perspektiv

I vår studie utgår vi från ett sociokulturellt och interaktionistiskt perspektiv (Säljö, 2017; Tellgren, 2004). I detta perspektiv ser man på människors vardagliga handlingar och interaktioner med andra på mikronivå. Som grundläggande för hur människans kunskaper, maktrelationer, identitet och sociala liv organiseras, samt hur den sociala verkligheten

upprätthålls. Språket och kommunikationen med andra ses som en central del inom det sociokulturella perspektivet, genom att studera barnens handlingar och kommunikation får man en förståelse för hur relationerna mellan barnen och aktivitetens innehåll ser ut.

Ett interaktionistiskt perspektiv innebär att man undersöker hur barn lär sig och tar till sig kunskaper i interaktion med andra. Perspektivet handlar i grund och botten om att studera interaktion i förskolan, där barn får vara med om olika situationer där det sker lärande, meningsskapande och att tillsammans med andra arbeta på sin sociala förmåga som leder till ett identitetsskapande bland barnen (Tellgren, 2004). Utifrån ett interaktionistiskt perspektiv ser man inte individen som en isolerad aktör utan någon som agerar i samspel med andra vilket gör att man får en mer omfattande bild av vad som sker med individen i interaktion med andra i vardagliga situationer. Det innebär en syn på barn som sociala aktörer som genom sina handlingar ingår i olika strukturer och processer med andra barn. Där barn kollektivt agerar och deltar i gemensamma, situerade aktiviteter, där barnet inte tas ut ur sammanhanget, snarare hur barn anpassar sig och agerar i interaktion med andra (Corsaro, 1985).

Det innebär således att barn ses som agenter med makt att påverka den situation de är involverade i. På samma sätt menar Tellgren (2004) att i förskolan blir barnen en del av ett sammanhang där de själva är medskapare av sin vardag och där de i interaktion med andra får lära sig att förstå och använda sociala regler för att skapa en gemenskap. I interaktion med andra barn skapar barn en egen kamratkultur där de i samspel med vuxenvärlden approprierar, det vill säga på ett kreativt sätt använder information och kunskap från omgivningen, såsom regler och maktaspekter i vuxnas värld, för att bygga sin egen kultur med sina egna normer och värden (Cobb-Moore, 2012). Den pågående rolleken är exempelvis en central del av kamratkulturen i förskolan (Tellgren, 2004). Det knyter an till det Säljö (2017) beskriver att i de sociala samspelet och i interaktionen med andra kan barn tillägna sig grundläggande kulturella och språkliga redskap som de sedan kan appropriera i andra situationer. Vygotskij menar att man approprierar ny kunskap från andra som man sedan själv kan behärska i andra sammanhang. På samma sätt menar Corsaro (1985) att barn är aktivt deltagande och medkonstruktörer i sin tillvaro, där de använder kunskap och information från omgivande samhället på ett kreativt sätt för att hantera sina relationer och organisera sin lek. I leken har barn förmågan att gå utanför leken och skapa en låtsaslek där de som ingår i leken förstår att det som sker inte är på riktigt, de skapar regler, utvecklar färdigheter och prövar olika positioner i leken.

3.2 Makt

Nilsson (2015) beskriver makt som något som förekommer i alla sociala relationer, makten kan vara både positivt och negativt beroende på hur den används. Nilsson menar att för att det ska kallas makt krävs det att man känner sig tvingad att följa någons direktiv, när man har kontroll över någon annan blir makt synlig. Det finns olika typer av makt, Nilsson skriver om social makt där makt i form av övertalning är en typ. Makt i form av övertalning handlar om att man vill ändra ett beteende eller synsätt hos andra. För att övertalningen ska vara framgångsrik och man lyckas övertala någon att ändra sitt synsätt krävs det att den som utövar makten är trovärdig i sin kommunikation.

I vår studie utgår vi från att makt uttrycks, förhandlas och omförhandlas i interaktion mellan barn. Enligt Cobb-Moore (2012) så får barn genom deltagande i fantasilek med andra barn

möjlighet att utöva sätt som de lärt sig i interaktion med vuxna, som till exempel maktrelationer och auktoritet. Makt och auktoritet kan uttryckas genom prosodi, ton och direktiv. Auktoritet kan exempelvis ses som rätten till att få makten att bestämma och sätta upp regler i leken. Det handlar därmed inte om något som redan existerar eller som är förutbestämt utan det skapas av barns interaktioner och är beroende av andra barn och hur de själva sätter sig in i leken. Auktoritet kan användas som en resurs för interaktion. Auktoritet är inte oföränderlig utan bildas i relationer hos barn, det är konstruerat i barns samspel och kan även där utmanas och bli omvänd.

Dolk (2013) tar också upp olika typer av makt, hon skriver om styrning som en vanlig förekommande maktutövning i förskolan. Hon menar också att där de förekommer makt förekommer också ofta ett motstånd. Enligt Dolk handlar styrning om att man vill påverka motpartens beteende men på ett sätt som får personen att lyda utan att känna sig tvingad. Dolk (2013) menar att styrningen kan ske genom att man tar fram ett antal alternativ som motparten får välja bland, man skapar känslan av att motparten får välja själv men istället har man genom styrning riktat valet mot några alternativ som man själv tagit fram. Dolk (2013) skriver om Foucaults sätt att se på makt, han menar att makten är produktiv, genom makten kan man påverka människors handlingar och beteenden. Enligt Foucault krävs det någon form av motstånd för att maktrelationer ska uppstå, hos barn kan motstånd yttra sig på olika sätt exempelvis genom att vägra, skrika eller genom att tystna.

3.3 Kommunikation

Evaldsson (2020a) menar att genom att barn får delta i olika kommunikativa praktiker lär sig barn sociala och språkliga kompetenser men de får även olika kulturella erfarenheter. I dessa kommunikativa praktiker konstruerar och utmanar barn sin sociala verklighet samt hanterar uttalade och outtalade regler för hur de ska handskas med de sociala utmaningarna som de stöter på. Kultti (2012) skriver om att kommunikation innebär att fysiska och verbala handlingar samordnas i interaktion mellan människor. Hur människor agerar och talar och hur man uppfattar olika språkliga uttryck har i syfte att åstadkomma något i samspelet.

Öhman (2016) menar att barns perspektiv på lek handlar om att få vara med och leka. Det är viktigt för barnen att ha någon att leka med samt veta vilka strategier de bör använda för att få vara med, dessutom nämner hon att barn får uppleva hur det är att bli avvisad i andra barns lek. Vidare skriver Öhman om leken som relationsarbete, med det menar hon att när barn leker ingår de i en gemenskap. Denna typ av relationsarbete sker i leken när barnen försöker komma överens och förhandla sig till det de vill uppnå av leken och av varandra. Hon nämner också barnens lekvärldar och vikten i att barn gemensamt hittar lösningar som fungerar för dem i leken. I vissa situationer behövs leken försvaras för intrång och det är då barnen i många fall väljer att utesluta andra.

Nilsson (2015) skriver om interaktionism. Där människan är gjord för att ingå i sociala relationer och lära sig innebörden av roller, relationer och händelser i sociala sammanhang. Han nämner att rollteorin innefattar att individen och gruppen handlar utifrån deras roller. Vidare menar Nilsson att människan agerar på olika sätt beroende på vilken relation personerna i fråga har. För att förklara detta använder han begreppet rolltagande, där man kan sätta sig in i andras tankar och åsikter och utifrån det förstå varför personen handlar som den gör.

3.4 Lek som situerad aktivitet

I vår studie ses lek som en situerad aktivitet vilket bygger på att den skapas här och nu, genom hur deltagare i gemensamma sociala projekt och sina olika bidrag bidrar till hur leken utvecklas. Det innebär att fokus flyttas från *vad* barn leker till *hur* barn leker (Evaldsson, 2020b). Det bygger på Goffmans (1961) begrepp situerade aktiviteter som handlar om en aktivitet med en specifik inramning med en början och ett slut, där inramningen och engagemanget upprätthålls av de barn som ingår i aktiviteten. Evaldsson (2020b) menar att i en situerad leksituation kan barn exkludera andra barn genom att använda kroppsspråk och verbalt språk men också genom att använda föremål som tillhör leken. Evaldsson (2020b) beskriver hur barn använder föremål i lektustrustningen som markörer för att exkludera andra barn, etablera sociala allianser och markera sitt område.

I leken utmanar barnen sin verklighet och prövar sociala normer och uttalade regler. Evaldsson (2020a) menar att det är viktigt att studera hur barnen leker för att få en förståelse för barns sätt att tillägna sig kunskaper och kompetenser samt att få syn på barns sätt att förändra sin egen position i leken. Enligt Evaldsson (2020a) handlar barns situerade lekande om förhandlingar och argumenterade om regler för hur leken ska gå till, lekens innehåll samt vem som ska få vara med i leken. Genom kommunikation och interaktion får barnen möjlighet att tillägna sig sociala färdigheter och kulturella erfarenheter som det kan använda i leken för att utforska, hantera utmaningar och omforma innehållet i leken.

4. Metod och genomförande

Vårt empiriska material består av data från videoobservationer. Vi kommer främst att använda datan från videoobservationerna för att analysera situationer av hur barnen interagerar med varandra och för att få syn på vilka maktpositioner barnen tar och vilka strategier de använder för att skydda leken, samt vilka strategier de använder för att ta sig in i leken. Utifrån vårt fokus på hur makt förhandlas i samspel i barns lek är videoobservation lämpligt för att tydligare få syn på barnens olika språkliga och kroppsliga beteenden samt för att det ger oss en möjlighet att se materialet flera gånger och analysera innehållet djupare.

Björndal (2005) menar att många observationer som görs i förskolan inte får med hela situationen där vissa detaljer kan hamna i skymundan, då de är svåra att fånga med anteckningar eller komma ihåg efteråt. Ett sätt att hantera detta och få med mer detaljer i observationen är att observera med ljud- och bildinspelningar. De två främsta fördelarna med video och ljudupptagning är att man konserverar observationer av en situation som annars kanske hade försvunnit. De andra är den "stora rikedom av detaljer", genom att kunna se en situation om och om igen för att kunna få syn på något nytt. Detta gör det möjligt att få en djupare förståelse för dessa situationer som observeras i verksamheten. Det finns även nackdelar med video och ljudinspelning menar Björndal (2005). Det finns en risk att observationen blir konstlad, att barnen som blir observerade agerar annorlunda när kameran är framme. Björndal (2005) har skrivit fram fem faktorer som är viktiga för att undvika detta. Det är viktigt att tänka på hur synlig man är som observatör, samt hur utrustningen är uppställd. Är det en känslig situation som ska undersökas? Finns det en tillit till den som observerar från de som blir observerade? Hur tydligt är samspelet, blir det uppmärksammat? Är de som blir observerade vana vid att bli observerade på detta sätt? Genom att försöka tänka utifrån dessa faktorer kan det underlätta för både den som gör observationen men speciellt för de som blir observerade i situationen.

Lalander (2015) skriver att genom att observera på plats kan vi skaffa kunskaper om hur barnen agerar och varför de använder de strategier som de gör, det blir fördjupat om fokuset ligger på samtal med barnen som har varit delaktiga i observationen, det är lättare att få en förståelse om man är närvarande. Eidevald (2015) skriver om videoobservationer som en metod att samla in data. Inspelat material möjliggör för en mer djupgående förståelse för hur individerna i observationen interagerar med varandra. Vi kommer använda videoobservation för att analysera och få syn på maktrelationer och strategier som barnen använder i leken.

4.1 Etisk hänsyn

Enligt Björndal (2005) behöver man ta hänsyn till etiska aspekter i observationerna och informera barnen och vårdnadshavarna om vad vi ska göra och vad vi ska använda materialet till. Inför våra observationer fick vårdnadshavarna fylla i en blankett om skriftligt samtycke till barnens deltagande i studien. I blanketten informeras vårdnadshavarna om vad studien handlar om och vad materialet ska användas till samt att all insamlad data stannar på förskolan där observationerna ägde rum. Vetenskapsrådet (2017) skriver om avidentifiering som en viktig punkt att ta hänsyn till när man observerar, i transkriptionerna av vårt insamlade materialet är alla barn avidentifierade och vi använder fiktiva namn, men vi har skrivit med barnens ålder. Vi har inte angett namn och plats på förskolorna som vi har observerat på och materialet raderas efter transkriberingen. Kultti (2012) beskriver att som observatör är det viktigt att ta hänsyn till barns perspektiv, man behöver informera hela barngruppen om sitt besök samt berätta för barnen att deras deltagande i observationerna kan avslutas när de vill. Enligt Kultti (2012) behöver man som observatör vara uppmärksam på barns olika sätt att inte vilja delta, det kan vara genom kroppsspråket eller genom verbala uttryck. Innan vi började observera informerade vi barnen och frågade om deras samtycke att delta.

4.2 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Vi använde oss av videoobservation som metod. Denna typ av metod gav oss en tydligare bild av vad som sker i de olika situationerna. Svensson och Ahrne (2015) menar att reliabilitet och trovärdighet innebär att det ska relatera till vår studie och metoden ska vara relevant för att få svar på våra forskningsfrågor. Metoden gör att vi får syn på barns fria lek och passar därför som metod för vår studie. I videoobservationerna har fått syn på exakt vad som sker och kan avläsa kroppsspråk och gester vilket kan påverka situationens innehåll, samt att vi har haft möjlighet att kunna titta på materialet flera gånger och därmed har vi fått syn på detaljer. Enligt Svensson och Ahrne (2015) är transparens viktigt för att få god reliabilitet och öka trovärdigheten i studien, i vår studie kan man läsa och tolka det som sker genom våra transkriptioner av den insamlade datan. Vi har kunnat följa med i observationerna och fått en förståelse för helheten och innehållet i studien.

Svensson och Ahrne (2015) skriver om generaliserbarhet och menar att det inte är lika enkelt att studera i en kvalitativ studie som en kvantitativ. Det som undersöks i en kvalitativ studie är att kunna göra generaliseringsanspråk, som innebär att de resultat vi fått i vår studie ska även kunna överföras på andra personer och miljöer inom liknande studier. I vår studie har vi undersökt flera olika situationer och studerat tidigare forskning inom ämnet vilket är ett sätt att jämföra mellan flera kontexter och på så vis göra det möjligt att skapa generaliserbarhet.

I resultatet av de olika observationer som vi har utfört blev det synligt att barnen använder samma strategier för tillträde och exkludering till leken samt att makten blir synligt när barnen skyddar sin lek och tilldelas auktoritet. Det ger svar på våra forskningsfrågor i studien, samt att det stämmer överens med tidigare forskning. Undersökningarnas resultat gör att studien blir pålitlig därför anser vi att metoden uppfyller rimlighets krav som Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström (2013) skriver om.

4.3 Urval

Innan vi påbörjade våra observationer skickade vi ut blanketter om samtycke till vårdnadshavarna på de två avdelningarna. Vi avgränsade observationerna till att studera den fria leken inomhus för att undvika att få med barn som inte går på avdelningen. Vi valde att studera den fria leken. Vi ville fånga naturligt förekommande samspel mellan barn i lek där barnen själva initierade leken och utgick från deras intressen, för att få syn på barns strategier för inkludering och exkludering samt maktutövning i leken. Vi utförde sammanlagt fyra observationer, på två olika förskolor. Två på den ena och två på den andra. Det blev 1 h med videospelningar. I varje observation var det 3-4 barn som deltog i situationerna. De barn som var med i observationerna lekte i samma rum och var därför ett naturligt urval av barn eftersom vi ville studera den egeninitierade leken. Innan vi började med våra videoobservationer informerade vi barnen om varför vi var där och att vi skulle använda materialet till en studie, vi frågade även barnen om deras samtycke att delta. I två av de av fyra observationerna var en av oss närvarande i rummet, i en av situationerna visade barnen till en början stort intresse för kameran och ville själva filma och ta kort på deras lek. Rollen som närvarande observatör gjorde det problematiskt i vissa delar av observationen då barnen hade det svårt att skilja på observatör och deltagare. I de andra två observationerna ställdes en kamera upp i rummet. I första försöket till att filma en situation stängde barnen av kameran och gömde den under en filt. Andra försöket gick bra men eftersom kameran inte var rörlig fångades inte allt på film men ljudet var tydligt.

Genom de observationer som vi har gjort så har vi fått ta del av hur barn använder och förhandlar om makt och exkluderingsstrategier samt strategier som barnen använder för att få tillträde till leken.

4.4 Analysförfarande och transkription

Evaldsson (2020b) beskriver hur man med hjälp av videoetnografi får syn på barns samspel, samt hur man genom en interaktionsanalys av det empiriska materialet kan få en förståelse för de vardagliga situationerna och den sociala dynamiken som sker i förskolan.

Evaldsson (2020b) menar att genom att studera det talade språket, blickar, gester och kroppsspråk hos barnen i olika aktiviteter på förskolan man kan få en fördjupad förståelse för hur barnen agerar, anpassar sig och förhandlar om regler i olika sociala sammanhang. Enligt Tholander och Cekaite (2015) ska språket ses som ett redskap som kan användas i sociala handlingar där man genom samtal skapar och förstår varandras beteende. Vi förstår tal och kroppsliga beteende som en del i sociala handlingar. Tholander och Cekaite (2015) menar att i transkriptionen är det viktigt att ta med både vad som sägs men också hur det sägs för att förstå innehållet i handlingarna. De menar att detaljer är viktiga för att undvika missförstånd i det som sker i interaktionen.

Evaldsson (2020b) anser att genom en interaktionsanalys av det insamlade materialet är det viktigt att tolka handlingarna som sker i relation till den situation som äger rum, som observatör ska man inte ta hänsyn till sina egna antaganden utan studera det som faktiskt händer. Evaldsson (2020b) menar att videoinspelningar underlättar för en mer nyanserad analys då det gör det möjligt att studera materialet flera gånger, men samtidigt behöver man vara selektiv i transkriberingen och inte ta med allt som sker utan det bör fokuseras till studiens syfte. Evaldsson (2020b) skriver om en konversationsanalys vilket knyter an till vårt interaktionistiska perspektiv där det språkliga ses som sociala handlingar vilka analyseras och förstås utifrån ett dialogiskt perspektiv. Vi kommunicerar inte endast med det talade språket utan vi tar även hjälp av blickar, gester och artefakter. Kommunikation innebär således hur exempelvis gester och kroppsliga positioneringar kombineras med tal. Det innebär att språkliga och kroppsliga handlingar får betydelse i att en tur kopplas till både föregående handling men även det som kommer efter. Evaldsson menar alltså att talaren ändrar sitt uttalande och därmed ändras handlingar i interaktionen.

Den analysprocess som vi gjort liknar den som Kultti (2012) gjorde i sin avhandling. Processen innefattar ett urval intressanta videoobservationer som bearbetas och transkriberas i detalj. I filmerna valde vi ut intressanta sekvenser som grundades i våra frågeställningar och syftet med vår studie. I dessa sekvenser skrev vi ner barnens olika sätt att uttrycka sig på. Det var bland annat meningar med verbalt språk, men det var även miner, kroppsspråk och andra icke-verbala uttryck som var till stor vikt, som togs med. I samband med transkriptionen startar således analysen (Evaldsson, 2020) då man får en förståelse för det som händer i situationen. Urval och analys guidas med utgångspunkt från våra forskningsfrågor. Precis som Kultti har vi transkriberat genom att skriva ner vad som sker i filmerna. Hon menar att transkriberingen anses vara ett teoretisk redskap för hantering av ett material, som i detta fall hantering av videoobservationer. Det sätt som vi har skrivit på, i meningar, underlättar för läsare som ska ta in materialet. Vi beskriver även i parenteser om barnen visar uttryck på annat sätt än verbalt. Vi har analyserat turtagningen utifrån Tholander & Cekaite (2015) som skriver att man bör studera samtalen utifrån vad som skett innan och hur det tas emot av den andra parten. I samtalen ligger det stor vikt på samverkan och struktur där de menar att varje yttrande bygger på vad som sker i varje enskild situation.

Transkriberingen gjordes efter att vi hade filmat de olika situationerna på avdelningen, vi filmade med förskolans iPads och skrev även ner allt på plats. Det var ett smidigt sätt att transkribera på då vi kunde se tillbaka på videon samtidigt som vi skrev på datorn. Analysen gjordes genom att kolla på varje del av situationen och koppla det till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter, detta fick göras under flera tillfällen och med båda våra perspektiv för att hitta de viktiga delarna i varje situation.

5. Resultatredovisning och analys

Vi kommer att koppla våra observationer till tidigare forskning och de teoretiska utgångspunkter som vi utgår ifrån i vår studie. Där interaktionistiskt och sociokulturellt perspektiv blir utgångspunkten för analysen när kommunikationen i barns samspel studeras. Vi vill studera detta för att få svar på våra frågeställningar som är 1. Hur makt blir synlig i barn relationer och interaktion i leken och 2. Vilka strategier barn använder för att interagera och påverka lekens innehåll och vilka som ska få vara med.

5.1 Makt och strategier för tillträde och exkludering

5.1.1 Situation 1: Jag är den starkaste ninjan

I denna situation ingår det 4 barn i åldrarna 4-5. Axel, Adrian och Ester ingår i en lek där Axel förhandlar av barnen har en högre hierarkisk ställning. Detta barnet har mandatet att bestämma vem som får vara med och inte. Ett fjärde barn försöker få tillträde men får avslag med olika maktstrategier som gör det omöjligt för honom. Innan den observerade situationen hade Axel och Oliver en konflikt om att Axel rivit Olivers bygge.

Excerpt 1a

1. Axel: (hoppas ner till Ester och Adrian) Vi är ninjor, eller hur?
2. E/A: (fortsätter leka)
3. Axel: Och jag är ska bli den starkaste ninjan i världen
4. E/A: (skrattar)
5. Oliver: (går fram till Axel) jag är den starkaste ninjan
6. Axel: du är inte ens med i Ninjagogänget, du har dött av ninjago, men jag har överlevt ninjago för min tränare är sensai woh! Och din tränare är sensai öga och han är inte bra, sensie woh är våran tränare och du är död nu.
(tittar på Adrian och Ester).
7. Oliver: hejdå nu går jag iväg.
8. Axel: hejdå vi behöver inte dig.

Situationen startar med att Axel hoppar ner och ställer sig framför Ester och Adrian och föreslår en låtsaslek om att de ska vara ninjor (se rad 1). Det kan ses som att han bjuder in dem till lek men Ester och Adrian svarar dock inte på detta lekerbjudande utan fortsätter att leka (se rad 2). Axel fortsätter dock med att förklara att han är den starkaste ninjan i världen. E och A skrattar utan att bekräfta att de är med i leken. I rad 5 utmanar dock Oliver Axel genom att säga att han är den starkaste ninjan, men med viss tveksamhet i rösten. Det kan ses som ett riskabelt sätt att försöka komma in i leken genom att göra anspråk på en ännu högre position.

Corsaro (1979) skriver om olika tillträdesstrategier som barn kan använda för att få tillträde i en lek. Det Oliver gör i denna situation liknar en strategin som handlar om att göra anspråk på ett föremål, (Corsaro 1979) men i detta fall en roll i leken. Vi kan även se att han får en negativ respons på försöket och får avslag till att vara med i leken. I rad 6 motiverar Axel med hjälp av lekramen att Oliver inte kan vara med i leken eftersom att Oliver har haft en dålig tränare som gör att han inte kan överleva leken och nu är död. Evaldsson & Tellgren (2009) visar hur barn ändrar lekramarna för att exkludera andra barn i leken och här ser vi att Axel utan att få medhåll från de andra, bestämmer lekens innehåll och hittar ett sätt som gör det omöjligt för Oliver att ta sig in. Oliver ger nu upp och går åt sidan (se rad 7). Axel bekräftar ännu en gång att de som grupp inte behöver Oliver i leken (se rad 8). Detta liknar exemplet som Evaldsson och Tellgren (2009) skriver om som handlar om en uteslutningsstrategi där barnet som försöker få tillträde i leken får en uteslutande roll. Deras exempel var en död katt, vilket är likt den döda ninjan i denna situationen. I denna del ser vi hur Axel styr de andra barnen för att få ut det han vill i leken. Trots att Axel inte fått med Adrian och Ester in i leken än så hittar han strategier för att exkludera Oliver, och sköter talan för gruppen.

Excerpt 1b

9. Axel: o nu ska vi döda folk eller hur?
10. Ester: nääe. (kollar med bekymrad blick på Axel)
11. Axel: men vi ska se om vi är goda eller onda. Okej, vilka vill va med i det blåa laget?
12. E/A: Jag. Jag.
13. Axel: inte jag, jag är med i det röda laget.
14. Ester: då vill jag vara med i det röda laget.
15. Axel: bra för det röda laget är det goda laget.
16. Adrian: okej då är jag med i det röda.

Axel försöker fånga in Adrian och Ester i leken (se rad 9). I rad 10 kan vi se att han inte lyckas med den strategin, vi ser hur Ester gör motstånd mot Axels försök till att få med Ester och Adrian i leken. Axel förklarar vad han menade med rad 1, och hittar en annan strategi för att få med kompisarna in i leken, där han frågar vilket lag de vill va med i (se rad 11). I rad 12 vill både E och A vara med i det blåa laget som Axel frågade om. När Axel då ändrar sig till det röda laget (se rad 13) ändrar sig även Ester (se rad 14). Axel bekräftar det och det är tydligt att han vill ha över båda två i sitt lag när han säger att det är det goda laget, där har han bestämt sida (se rad 15). Vi kan även se att Adrian lockas in i det röda laget när även han väljer att byta lag (se rad 16). Denna situation kan ses på samma sätt som Cederborg (2019) ser på makt i leken. Cederborg menar att barn med en hög hierarkisk ställning har makten att kunna ge andra barn direktiv och att styra leken och bestämma vem som får vara med och inte, de andra barnen som då har tilldelats en lägre hierarkisk ställning får acceptera detta. Det blir synligt att Ester och Adrian anpassar sig efter lekramarna för att få vara en del av leken. Samtidigt kan vi se hur Axel tvingas ändra lite i början och får förhandla om makten. Dock kan vi se att barnen till en början inte accepterar det Axel föreslår, men vi ser sedan hur barnen vill vara med i Axels lag och ändrar sig när Axel bestämmer hur lagen är uppbyggda.

Vi kan även se makt utifrån Dolk (2013) som menar att man vill få sina kompisar att bli övertygande om att man har rätt utan att tvinga dem till det. Dolk ger exempel på att ett barn som använder makt ger sina kompisar några alternativ som man själv tagit fram men som får det att verka som att de fått välja själva och att samtidigt styra in dem i en viss riktning. Som vi kan se att Axel gör i denna leksituationen och ger barnen två val men får det ena att verka bättre för att få med Adrian och Ester på sin sida.

I denna del av situationen kan vi se hur Axel styr leken i en viss riktning, där han fångar in sina kompisar och hur han ändrar lekramarna för att få med både Ester och Adrian.

5.1.2 Situation 2: Jag lurade iväg han!

Denna leksituation sker i ett rum på avdelningen med tre barn som är 4-5 år. Barnen sitter och leker med magnetklossar. Erik är flerspråkig och håller på att utveckla sina språkkunskaper i svenska, han växlar ofta mellan engelska och svenska ord. Erik började på avdelningen i höstas, han har inte kommit in i gruppen helt utan försöker hitta sin plats och söker ofta kontakt med andra. I situationen kommer vi se olika försök av tillträde till leken samt olika typer av exkludering. Till en början är det Anna och Filip som sitter och bygger ett hus av magnetklossar, sedan kommer ett Erik och vill vara med.

Excerpt 2a

1. Filip/Anna: (sitter på golvet och bygger ett hus med magneter).
2. Erik: (går fram till Anna och Filip) titta, titta Filip! Ideal! (Tar fram en duplo-platta) titta, öppna dörren, (visar att duplo-plattan kan vara en dörr till huset)
3. Filip: No, no.

4. Erik: (kastar undan plattan, går en bit ifrån och tittar när Anna och Filip fortsätter sin lek)

Situationen börjar med att Erik gör ett försök att vara med i Filip och Annas lek genom att komma med förslag som kan utveckla huset de bygger. Erik har hittat ett föremål som de kan använda som en dörr (se rad 2). Eriks försök att komma in i leken kan förstås som det Corsaro (1979) beskriver som en tillträdesstrategi att ge förslag på tillägg som är anpassat till deras pågående lek. Eriks försök till tillträde får direkt avslag genom att Filip använder samma språk som Erik och säger ”No, no” (se rad 3). Det kan ses som det Corsaro (1985) beskriver som ett sätt att skydda sin lek där man använder verbalt avslag utan motivering. Erik visar nu sin frustration genom att kasta undan plattan och går sedan en bit ifrån och tittar på när leken fortsätter (se rad 4). Eriks agerande kan förstås, genom Dolks (2013) sätt att se, som ett uttryck av motstånd. Dolk (2013) menar, för att det ska uppstå motstånd krävs det någon typ av makt. Filip och Anna har makt över denna situation, det är de som lekt ihop och delar ett lekutrymme som de skyddar (Corsaro, 1985). De förhandlar och styr hur bygget av huset ska gå till vilket även Erik har förstått då han börjar med att säga att han har en idé (se rad 2) vilket kan ses som att han gör en förfrågan, men varken Anna eller Filip behöver fråga för att utveckla deras byggnation. I nästa excerpt kan vi se hur Erik återigen försöker få tillträde till deras lek genom att föreslå en annan aktivitet (Corsaro, 1979)

Excerpt 2b

5. Erik: (Tar en filt över sig)
6. Erik: (Går fram till Filip och Anna och ställer sig över Filip så att han också är under filten.) Ooooooah.
7. Filip: Va?? (Skrattar, förvånad röst)
8. Anna: (Puttar undan Erik) SLUTA ERIK (Irriterad röst)
9. Filip: (Går in under filten) Jag vill vara med!!
10. Erik/Filip: (Är under filten och låter som spöken, går vidare till ett annat rum)
11. Anna: (Fortsätter att bygga)
12. Filip: (Kommer springande efter knappt en minut)
13. Filip: Jag lurade iväg han!! (Glad röst) (springer och stänger dörren) (Går sedan för att stänga den andra dörren men då kommer Erik tillbaka utan filten över sig)
14. Filip: Nej de funkade inte.. (uppgiven röst)
- 15.. Anna: (tittar på observatören) kan du hålla bort Erik från vårt hus.

Erik gör ett nytt försök att komma in i leken genom att föreslå en annan lek, han tar en filt över sig och låtsas vara ett spöke (se rad 5). Till en början tycker Filip att det är roligt (se rad 7) medan Anna uttrycker sin frustration över Erik både verbalt och kroppsligt, genom att uppmana Erik att sluta samtidigt som hon puttar bort honom (se rad 8). Filip bekräftar sedan att han vill vara med när han går in under filten, låter som ett spöke och går iväg. Kort därefter kommer Filip springande tillbaka och stänger ena dörren till rummet, samtidigt som han uttrycker att han lurade iväg Erik (se rad 12-13). Filips agerande kan förstås som en strategi för att exkludera Erik ur leken vilket sker både verbalt och genom att stänga dörren till det rum där de lekt. Det tar inte lång tid innan Erik kommer tillbaka till rummet och Filip uttrycker att han inte lyckades med att lura iväg Erik (se rad 14), vilket kan ses som ett maktspel där Filip uttrycker sig hårt mot Eriks närvaro och vill inte ens ha med honom i rummet. När Anna ser att Erik är tillbaka vänder hon sig mot observatören och vill ha hjälp att hålla borta Erik (se rad 15). Genom hela situationen är det tydligt att det är Anna och Filip som styr och att de inte vill ha med Erik i deras lek, trots att Eriks första försök har avsikt att tillföra något till leken. Denna situation kan kopplas till det Cederborg (2019) skriver om där

barn styr leken och stänger ute andra barn som en strategi för att bibehålla sin maktposition och skydda leken.

Efter en stund går Anna och Filip och hämtar en frukt, Erik sätter sig och bygger på huset. När Filip kommer tillbaka visar Erik vad han har byggt.

Excerpt 2c

16. Erik: Filip! Här, toilet! (Visar Filip vad han har byggt)
17. Filip: No (skakar på huvudet och tar bort det Erik har gjort)
18. Filip: (Tar egna magneter och sätter på exakt samma sätt och plats som Erik precis gjort)
19. Erik: Här Filip, är toilet. (Pekar på det som Filip precis har byggt)
20. Filip: Jaaa!! (Blir glad)

I denna del av situationen blir det synligt hur hierarkin ser ut och vem som har makten i leken. I sekvensen ovan gör Erik ytterligare ett försök att få tillträde till leken. Medan Filip och Anna hämtar en frukt bygger Erik en toalett till huset. I rad 16 söker han Filips uppmärksamhet för att visa att han har byggt en toalett. I rad 17 uttrycker Filip att han inte uppskattar toaletten och tar bort den för att sekunden efter bygga en exakt likadan på samma plats. När Erik får se att Filip har byggt precis likadant som han själv gjorde. Erik pekar på det Filip byggt och säger att det är en toalett (se rad 19), nu tycker Filip att toaletten är en bra idé (se rad 20). I denna situationen blir maktrelationen tydlig mellan barnen, genom att Filip tar över Eriks idé och gör den till sin egen, och där han kan bestämma att idén först inte är bra men när idén kommer från han själv tycker han att det är det en bra idé.

5.1.3 Situation 3: Nej jag är inte din kompis mer

I denna situation leker fyra 4-5 åringar i ett rum på avdelningen, där alla gick in i rummet samtidigt. Harry och Vilma leker tillsammans medan Sam och Viktor leker tillsammans i en koja. Carl leker bredvid och är inte med i kojans från början. Carl försöker få tillträde genom att använda olika strategier men får upprepade avslag. Vi ser hur Carl i situationen anpassar sina sätt att få tillträde och tillslut får han vara med men det sker på de andra barnens villkor.

Excerpt 3

1. Carl: (tar upp en ficklampa) Kolla på denna (till Sam).
2. Sam: Kan jag få den.
3. Carl: (rycker undan ficklampan)
4. Sam: Läg in den i kojans och ge den till Viktor.
5. Carl: (ger ficklampan till Viktor). Viktor ska ha alla ficklampor.
6. Sam: Vi måste hitta fler ficklampor.
7. Carl: (går fram till kojans), Nu har alla ficklampor, och alla med ficklampor får vara med.
8. Viktor: Nej jag är inte din kompis mer. Men du kan gå in i doms koja. (pekar på Vilmas och Harrys koja).
9. Carl: Nej jag vill ju vara med i eran koja
10. Viktor: Men den är så liten våran koja.
11. Harry: (går fram mot Carl) Men här är en koja till dig Carl (pekar på byggmaterialet som finns kvar att bygga med)
12. Carl: (räknar bitarna) Det är för lite.

Vid detta laget går Carl och hämtar en pedagog.

13. Carl: Fröken jag får inte vara med i kojan.
14. Ped: Jag hörde att Harry ville bygga en koja, ni kan ju bygga en ihop.
15. (Carl och Harry bygger en ny koja).
Men efter en stund går han tillbaka till Viktor och Sams koja.
16. Carl: Viktor, jag kan hjälpa er att bygga ett tak (håller i en av byggdelarna)
17. Viktor: Nej vi har redan ett tak, men kan du stänga dörren där?
18. Carl: Ja det kan jag men då får jag vara med i kojan.
19. Viktor: Ja det får du, nu är du min kompis igen.

I rad 1 ser vi hur Carl försöker få Sams uppmärksamhet genom att visa upp en ficklampa. Sam försöker sedan ta över ficklampan men där Carl rycker undan (rad 2, 3) och visar att han inte kan få den. Sam uppmanar Carl att ge den till Viktor som Sam leker med i kojan (se rad 4). Carl går med på detta och omformulerar det genom att säga att Viktor ska ha alla ficklampor. Här kan vi se att Carl försöker ta sig in i barnens lek genom att erbjuda dem objekt och visa att att Viktor äger dessa (rad 5). Sam säger nu att ”vi måste hitta fler ficklampor” vilket även inkluderar Carl som här kan ses bjudas med i leken. I rad 7 kan vi se hur Carl försöker få tillträde till Sams och Carls koja genom att skapa en egen regel om att alla med ficklampor får vara med. Detta får genast avslag där Viktor påstår att dom inte längre är kompisar vilket är en strategi för exkludering enligt Corsaro (1985) som han kallar förnekelse av vänskap. Vi ser även hur Viktor försöker få bort Carl och föreslår att han är med de andra barnens koja (rad 8). Carl går inte med på detta eftersom målet är att få vara med i Viktor och Sams koja (rad 9). I rad 10 ser vi återigen hur Viktor använder en strategi för uteslutning genom att förklara att kojan är för liten och att Carl inte får plats. Corsaro (1985) beskriver denna strategi som barn använder för att exkludera andra i leken för att skydda leken, som att referera till att man inte får plats.

Carl tar nu en paus i sina försök att ta sig in i kojan men hämtar sedan en pedagog och berättar om att han inte får vara med i kojan. Pedagoggen ger förslag om att bygga en koja med Harry istället, och visar på ett sätt att de andra har rätt till att skydda sin lek (se rad 14). Carl går med på det en stund men I rad 16 gör Carl ännu ett försök att få tillträde till kojan genom att erbjuda hjälp med att bygga ett tak, med ett av byggmaterialen från kojan han påbörjat. Viktor tackar nej till detta men frågar om en annan hjälp, att istället stänga dörren till kojan som också gör att Carl inte kommer in (se rad 17). Carl villkorar detta med att han ska få komma in i kojan i så fall (se rad 18), vilket han får där Viktor bekräftar att han är hans kompis igen och är med i deras lek (se rad 19). Detta kan förklaras med begreppet Double-voicing som Sheldon (1996) skriver om som en uteslutningsstrategi, där man stänger ute ett barn på inte så uppenbart sätt för att undvika konflikt. Men Carl kommer med en kompromiss om att han stänger dörren om han får komma in. (rad 18). Denna gången funkar Carls strategi och Viktor låter Carl komma in i kojan, men allt sker på Viktors villkor (rad 19).

5.1.4 Situation 4: Tågbanan. Att bli ignorerad

Den observerade situationen sker inne på avdelningen. Det är tre 5 åriga barn som sitter på golvet i ett rum bygger en tågbanan och kör med tåg. Rollfördelningen och maktspelet blir tydlig i situationen, det är två barn som styr och bestämmer trots att alla började leken tillsammans. Noel och Patrik har en lek tillsammans och det Erik kör för sig själv men gör försök att tillträda deras lek. Situationen börjar med att Noel och Patrik bygger på tågbanan och kör med ett tåg tillsammans medan Erik kör ett tåg själv men gör olika försök att tillträda deras lek.

Excerpt 4a

1. Erik: (kopplar ihop sitt tåg med Noel och Patriks tåg)
2. Erik: Titta! Titta! Noel titta!
3. Noel: (Tittar på Erik men säger ingenting)
4. Noel: (Puttar bort Eriks tåg) nej (kör sitt tåg längre fram)
5. Erik: (tar sitt tåg och kör bredvid banan)

Erik försöker att tillträda den lek med tåg som Noel och Patrik har utvecklat tillsammans genom att koppla på sitt tåg på deras tåg (se rad 1). Eriks strategi är att med hjälp av tåget ansluta till en lek på ett sätt som liknar det beteende eller handlingar som pågår (Corsaro, 1979). Detta tillträdesförsök är mindre riskfyllt än att direkt fråga om han få vara med. I Tellgrens (2004) studie blev det tydligt att det är ett risktagande med att fråga om tillträde i leken, det resulterar oftast med att man blir avvisad, vilket Erik kanske är medveten om. I rad 2 försöker Erik verbalt få de andras uppmärksamhet och vill visa att han har förlängt deras tåg. Reaktionen från Noel blir att han avvisar Eriks handling först genom att bara titta på honom och sedan genom att ta isär deras tåg samt markerar med att köra sitt tåg längre ifrån Eriks samtidigt som han säger nej (se rad 5). Noels strategi för att exkludera Erik i denna situationen kan ses som ett maktmedel för att skydda sin lek. Det avslutas med att Erik tar av sitt tåg från banan och kör på golvet, vilket kan förstås som det Dolk (2013) beskriver som en typ av motstånd eller ett accepterande mot maktrelationen, motstånd kan exempelvis ske genom att man blir undvikande eller tystnar.

Noel och Patrik håller nu på att bygga ihop tågbanan så de kan köra runt.

Excerpt 4b

6. Patrik: (letar i korgen efter de sista två bitarna som kan passa för att få ihop banan).
7. Patrik: vi måste ha en rak!! (hämtar en rak bit och sätter fast den i banan)
8. Erik: (hämtar en svängd bit som också skulle kunna passa)
9. Patrik: nej en rak (tar tågbanebiten ur Eriks hand och lägger tillbaka den i korgen)
10. Erik: (hämtar en rak tågbanebit och räcker fram mot de andra) den den!!
11. Noel och Patrik: (kollar inte åt Eriks håll)
12. Patrik: (tar själv fram den han vill ha och sätter den så att banan går ihop)
13. Erik: (lägger tillbaka tågbanebiten han har tagit fram)
14. Erik: (fortsätter köra med sitt tåg)
15. (Barnen fortsätter köra med tågen, efter en stund har Erik byggt ut tågbanan så att det går att ta en annan väg.)
16. Erik: Titta Noel titta Patrik!!
17. Noel: BRA Erik!!
18. Noel och Patrik: (kör sitt tåg till banan som Erik har byggt)
19. Patrik: no det här är inte så bra. (Byter ut en tågbanedel och fortsätter att bygga vidare på det som Erik påbörjat).
20. Erik: (lämnar där han var och byggde, och fortsätter bygga på ett annat ställe)

Situationen vid tågbanan fortsätter och Erik gör nya försök till att få tillträde till Noel och Patriks lek. Erik försöker bidra till leken genom att anpassa sig, hjälpa och lyssna in vad de andra behöver och ge det till dem (se rad 8). I rad 9 blir det tydligt att Patrik är snabb med att avvisa Erik. Patrik testar inte biten som Erik har hämtat, han tar den ur händerna på Erik, lägger tillbaka den i korgen och säger att det ska vara en rak bit. Ännu en gång blir Erik exkluderad i sitt försök att tillträda i leken, han blir exkluderad både verbalt och kroppsligt när Patrik visar att det Erik tagit fram är fel. Den svängda tågbanebiten som Erik hämtade hade

också passat men Patrik ville inte lyssna på Erik. Erik gör ett nytt försök och hämtar en rak tågbanebit och uttrycker exalterat att han har hittat en bit som är rak. Noel och Patrik (se rad 11) ignorerar Erik och visar inget intresse med varken kroppsspråket, blickar eller verbalt över vad Erik har hittat, de tittar inte mot honom. Patrik tar själv fram den biten han vill ha, samtidigt som Erik lägger tillbaka den biten han har hittat och fortsätter köra med sitt tåg. Vi kan se hur Patrik styr situationen och ger direktiv på vad han vill ha och inte. Dolk (2013) beskriver styrning som en form av maktmedel och menar att genom att styra andra får det man vill.

Efter en stund börjar Erik bygga ut banan och vill han visa för de andra vad han har gjort (se rad 15-16). Detta kan förstås som ett sätt att försöka bli accepterad av de andra som sedan kan leda till att Erik får vara med. Noel uttrycker sin uppskattning och gillar det Erik har gjort. När Patrik får se utbyggnaden uttrycker han att det inte är så bra och byter ut delar, Erik lämnar stället där han byggde och fortsätter på ett annat ställe. Patriks agerande visar på att det är han som har makten, han ändrar det Erik har gjort utan att ta hänsyn till Erik.

I situationen blir maktfördelningen mellan barnen tydlig. Trots att alla tre började leken samtidigt är det Noel och Patrik som äger leken och bestämmer hur banan ska byggas och tar sig rätten att ändra det Erik bygger. Barnen delar inte på lekutrymmet, Erik leker på samma yta men har inte samma rättigheter i leken som de andra. Eriks lek sker mestadels parallellt med Noel och Patriks lek och vid vissa tillfällen sker Eriks lek dessutom vid sidan av tågbanan då han blivit avvisad av de andra. Erik anpassar sig och intar en mer underordnad roll där han försöker tillgodose de förslag som Noel och Patrik har kring byggandet av banan. Cobb-Moore (2012) skriver om auktoriteten som byggs upp i barns interaktion, där de med makt kan sätta upp regler i leken som andra förväntas följa. I situationen är det tydligt att Patrik har makten och bestämmer reglerna för hur banan ska byggas.

6. Avslutande diskussion

Syftet med vår studie var att ta reda på hur makt blir synlig i barns relationer och hur barn förhandlar om makt i leken. Vi valde att göra videoobservationer inomhus under barnens fria lek där det finns möjlighet att få syn på de olika maktstrukturer som förhandlas och skapas i barns interaktion. Vi grundar vår studie i ett interaktionistiskt och sociokulturellt perspektiv som handlar om att studera hur barn interagerar med andra barn i förskolan där talat språk i kombination med kroppsspråk och gester utgör centrala delar för hur vi kommunicerar. Det innebär också att studera hur barns maktrelationer skapas i och genom social interaktion i lek och hur det på så sätt upprätthåller den sociala verkligheten (Säljö, 2017; Tellgren, 2004; Tholander & Cekaite, 2015). De frågor som vi vill få svar på i vår studie var hur blir makt synlig i barns relationer och hur förhandlas makt i barns lek? Vilka strategier använder barn för att påverka lekens innehåll och vilka som ska få vara med?

Utifrån avsnittet med tidigare forskning lyfter vi fram studier som gjorts på barns lek i relation till makt, interaktion och de kommunikativa strategier barn använder för att exempelvis förhandla om tillträde och för att skydda sin lek (Corsaro, 1979). En utgångspunkt är att i dessa förhandlingar kan makt komma till uttryck. I de texter får vi således syn på olika typer av maktutövning som barnen använder för att förändra lekamar och exkludera andra barn för att skydda och styra leken, vilket vi ska diskutera i våra resultat nedan. I vår studie har vi därför använt kunskaper från barndomssociologen William Corsaros

(1979, 1985) studier om olika tillträdesstrategier och exkluderingsstrategier som barn använder i interaktion med andra.

6.1 Resultatdiskussion

6.1.1 Hur blir makt synlig i barns relationer och hur förhandlas makt i barns lek?

Makt är något som skapas och är en del av barns samspel på förskolan. I våra analyser har vi sett hur detta på olika sätt kan visa sig bland barnen i leken. Alla våra situationer handlar om processer där barn försöker få tillträde och där andra barn reagerar på dessa försök och där de använder olika strategier som iscensätter ojämlika maktrelationer mellan de båda parterna. Evaldsson (2020b) skriver om lek som situerad aktivitet som innebär att barn ändrar lekramarna under lekens gång för att upprätthålla lekens mening, vilket samtidigt kan fungera som en strategi att styra andra, som att utesluta någon. Det blir synligt i våra observationer när barnen använder lekutrustningen som markörer för att exkludera andra barn, etablera sociala allianser och markera sitt område. Samt hur de under lekens gång ändrar lekramarna och reglerna för att skydda mot intrång och förbättra sin egen position.

Makten hamnar hos de barn som har tilldelats auktoritet, vilket kan ses som knutet till att man redan startat en lek med någon och på så sätt äger leken och utrymmet där man leker (Corsaro, 1985). Makten förhandlas om när barnen försöker ändra lekramarna samt när de försöker förbättra sin egen position i leken.

I situation 1 kan vi exempelvis se hur Axel förhandlar sig till makten över leken. Hans mål verkar vara att få med de andra kompisarna i låtsasleken utifrån de regler och de roller som han satt upp, att de ska leka ninjor där han är den starkaste. Först lyckas han inte att få med de andra barnen utan tvingas ändra innehållet. Cobb-Moore (2012) beskriver hur auktoritet och makt visar sig i barns fantasilek och interaktion med andra, där en person tar sig rätten att få bestämma reglerna för leken och styr andra och hur andra barn ibland försöker utmana denna auktoritet. Vi kan se i situation 1a när ett barn (Oliver) utmanar Axel om vem som är den starkaste ninjan, då ändrar Axel lekramarna för att exkludera honom. Vi ser även hur Axel gör sig till talesperson för de andra i gruppen när han säger att "vi behöver inte dig" utan att ha fått en bekräftelse på att de är med. På så sätt etablerar Axel en social allians för att utesluta Oliver. Axel kan vidare anses äga lekidén och kan på det sättet tilldela Oliver en roll som en ninja som har en dålig tränare vilket gör att han blir dödad. Precis som Evaldsson och Tellgren (2009) så blir Oliver i detta fall tilldelad en roll som inte är inkluderad i leken.

Vi kan även se hur makten omförhandlas i situation 1, då Axel inte har övertaget över leken till en början, där Ester och Adrian gör motstånd på Axels förslag. Detta blir synligt när Ester och Adrian i excerpt 1a inte svarar angående att leka ninjor och när Ester i excerpt 1b nekar Axels förslag om att döda någon. Det kan jämföras med det Dolk (2013) beskriver, som ett sätt att göra motstånd på, vilket alltid återfinns i maktsituationer. Det är när Axel tillslut kompromissar med Adrian och Ester som han tillslut tilldelas en maktposition där han kan styra leken. Vi jämför detta med det Dolk (2013) skriver om att styra andra i en viss riktning utan att få det att se påtvingat ut, han får genom att säga att de ena laget är bättre med de andra och får det att verka som det är deras egna val.

I situation 2 och 4 sker maktutövning vid flera tillfällen gentemot ett specifikt barn (Erik), som med olika strategier, även sådana som ofta brukar vara framgångsrika, försöker komma med i lek med andra barn. Erik kommer exempelvis med förslag som tillför något till den befintliga leken, men där både hans olika förslag och hans närvaro blir avvisad. I situation 2 tolkar vi det som ett maktspel där Anna och Filip agerande blir både tydligt och mer maskerat för att skydda sin lek och utesluta Erik. Detta blir synligt när Anna puttar undan Erik och skriker åt honom samt när Filip uttrycker att han lurar iväg Erik. I slutet av situation 2 tar Filip Eriks idé och gör den till sin egen, Filip bestämmer att idén inte är tillräckligt bra om den inte kommer från han själv, även detta kan kopplas till hur en person tar makten och bestämmer reglerna i leken. Maktspelet kopplar vi till Cederborgs (2019) studie där hon beskriver hur barn styr leken och stänger ute andra barn som en strategi för att bibehålla sin maktposition och skydda leken.

Även observation 4 där Erik försöker bli mer delaktig i två andra barns lek med tåg, blir maktspelet tydligt där ignorandet av Erik är återkommande från de två andra för att skydda sitt lekutrymme. Vidare menar Cederborg (2019) att de med en lägre hierarkisk ställning söker bekräftelse och uppskattning av andra, vilket främst förekommer i situationerna med Erik. I situation 4 söker Erik uppmärksamhet och bekräftelse när han vill visa de andra sin byggnation av tågbanan. Erik söker också uppskattning när han försöker vara hjälpa de andra att bygga ut tågbanan och ta fram de tågbanedelar som Patrik efterfrågar. I situation 4 blir Erik ignorerad av de andra barnen genom att Patrik och Noel inte tittar på Erik när han pratar och försöker komma med idéer. Detta kan jämföras med det Tellgren (2004) fann i sin studie om hur barnen utesluter andra från sin lek genom att ignorera personen när den pratar eller försöker ta plats i leken. I excerpt 4b anser vi att Patrik tar makten och bestämmer reglerna för hur banan ska byggas, vad som är rätt och fel. I observationerna är det tydligt att barnen inte delar lekutrymmet, Erik har inte samma möjligheter att påverka leken och vara delaktig.

6.1.2 Vilka strategier använder barn för att interagera och påverka lekens innehåll och vilka som ska få vara med?

I vår studie ville vi också få reda på vilka strategier barn använder för att interagera och påverka lekens innehåll och vilka som ska få vara med i leken. Utifrån våra observationer har vi fått syn på flera olika exkluderingsstrategier som barnen använder i leken. Vi har också fått syn på olika strategier som barnen använder för att få tillträde i leken, det blir synligt att barnen anpassar sig till pågående lek och de vet hur de ska göra för att ha störst chans att inte bli avvisade av de andra. Vi kommer att diskutera tillträdesstrategierna först och sedan exkluderingsstrategierna, vilka vi jämför med Corsaros (1979, 1985) olika tillträdes- och exkluderingsstrategier för att få vara med i leken men också för att utesluta andra och skydda leken. Dessa strategier är en del av förhandlingar mellan två eller flera parter och kan ses som en kollektiv aktivitet som Evaldsson och Tellgren (2009) med fler betonar.

Det barn gör för att söka tillträde till lek är att använda flera olika tillträdesstrategier. Tellgren (2004) menar att när barn vill få tillträde använder de inte bara en strategi utan barn försöker genom att använda fler strategier och göra många försök för att få vara med (se även Corsaro, 1979). Vi kan se i våra olika situationer hur barnen använder Corsaros (1979) strategier för tillträde. Liknande strategier blir synligt i alla observerade situationer där försök till tillträde sker. I situation 2 och 3 ser vi när barnen använder sig av strategin om att erbjuda en sak eller hjälp. I situation 2 erbjuder Erik att hjälpa de andra barnen att bygga en dörr. Vilken även sker i situation 3 när Carl erbjuder att bygga ett tak. Erik försöker få tillträde genom tillföra

något som är anpassat till den lek som pågår (Corsaro 1979). Erik vill hjälpa de andra med att bygga ihop tågbanan och hämtar olika tågbanedelar som efterfrågas. En annan strategi som Erik försöker med är att han föreslår en annan aktivitet (Corsaro 1979), han försöker starta upp en lek genom att vara ett spöke. Detta ser vi även att Carl gör på ett sätt i leken i kojnan när han, för att ta sig in i leken, försöker tillföra en ny regel om att alla barn med ficklampor får vara med. Det kan ses som en kombination av två strategier, där det både liknas med att starta upp en ny aktivitet och genom att införa en ny regel, som inkluderar honom i aktiviteten. Vi anser att när man exkluderar någon ur leken har man någon form av makt antingen över leken eller över personen man exkluderar. Våra forskningsfrågor bygger och tar därför stöd av varandra.

I de olika situationerna ser vi även hur barnen använder Corsaros (1985) strategier för exkludering. I situation 2 ser vi hur Viktor exkluderar Carl genom att hänvisa till att det är för trångt, samt att förneka deras vänskap. I situation 2 använder Filip en annan exkluderingsstrategi när han avvisar Eriks idé, vilket Corsaro (1985) beskriver som verbalt avslag utan motivering. I situation 2 uttrycker Filip att han lyckas lura iväg Erik och stänger dörren. I denna situation anser vi att Filips agerande är både en exkluderingsstrategi för att få bort Erik ur deras lek, men det är också ett maktspel för att skydda leken.

6.2 Studiens relevans för förskollärarens yrkesutövning samt didaktiska implikationer

Utifrån det vi har fått syn på i vår studie anser vi att det är viktigt att vara medveten om de maktrelationer som finns bland barnen, något vi tror kan underlätta och ge en förståelse i hur pedagoger kan bemöta barn i sociala samspel med andra barn. Det är viktigt att synliggöra och bemöta barns sätt att använda makt i förskolan. I läroplanen för förskolan (Skolverket, 2018) framgår det att barnen ska få möjlighet att utveckla sin förmåga för empati och omtanke samt få en förståelse för människors olika uppfattningar, vilket vi vuxna kan arbeta med för att förhindra exempelvis att vissa barn återkommande blir uteslutna från aktiviteter, vilket blir synligt i observation 2 och 4. I interaktion och sociala samspel med andra får barnen möjlighet att träna detta. Att få en förståelse för andras uppfattning kan leda till att konflikter som kan uppstå i olika situationer blir mer lätthanterliga.

Vi har också fått syn på varför barn i vissa situationer väljer att exkludera andra barn i sin lek, och detta grundar sig i att de vill skydda leken och de lekamar som barnen skapat. Ett dilemma som pedagoger behöver ta ställning till är om vi alltid ska låta barnen exkludera andra för att skydda leken eller hur gör vi om det blir på bekostnad av ett specifikt barn vid flera tillfällen likt situationerna med Erik? I läroplanen (Skolverket, 2018) lägger de stor vikt i pedagogens förhållningssätt till barn i behov av stöd. I Eriks situation så har han svårt med det talade språket men kommunicerar på andra sätt. Detta har gjort det svårare för honom att komma in i gruppen och kan behöva stöd från arbetslaget att komma in i gemenskapen. Arbetslagets ansvar är att ge varje barn möjligheter att skapa sociala relationer och att få utvecklas i interaktion med andra barn. Samtidigt ser vi hur Erik också gör väl avvägda och icke avbrytande försök för att komma med. Det är också viktigt att inte lägga det enbart hos Erik utan också arbeta med hela barngruppen, samt de barn som kanske konsekvent utesluter andra och att man diskuterar gemensamma regler kring när man ska få fortsätta sin lek. Vi vuxna kan också arbeta med att utveckla ett klimat i barngruppen där man öppnar upp för

varandra i leken och samtidigt kan visa respekt för varandras lekvärldar. Öhman (2016) skriver om värdet i leken för barn. Det ligger stor vikt bland barnen att få vara med i leken. I leken får barn möjlighet att skapa relationer, de får utveckla strategier samt att de i leken skapar gemensamma regler. Öhman konstaterar att barn utvecklas och lär sig i interaktion med andra och i sociala samspel.

Arbetslaget har en viktig roll i barns lek. Evaldsson (2020a) skriver om vuxnas regel om att "alla får vara med", som blir problematisk då den inte är anpassad efter konkret situation. Vi vuxna behöver också fundera över hur dessa mer abstrakta regler används av barn för olika syften som kanske inte vuxna avsåg exempelvis som ett maktmedel mot varandra. För att få tillträde till en pågående lek hänvisar barnen till den regel som vuxna uttrycker för att förhindra konflikter och få alla barn delaktiga. Vi behöver också fundera över hur den förhåller sig till barns egna strävanden mot att skydda sin lek (Corsaro, 1985; Evaldsson & Tellgren, 2009). Det kan jämföras med det Öhman (2016) skriver, att precis som att barn behöver utveckla strategier i leken så är det även viktigt att vuxna anpassar sina strategier utifrån vad varje enskild situation behöver. Det är viktigt att vi utvecklar en kunskap om hur barn organiserar sin lek och skyddar den för att få en förståelse för vad leken kan innebära för barnen som deltar, innan vi agerar på vad vi vuxna anser ska vara rätt och fel i leken. Det är viktigt att ta reda på *hur* barnen leker för att få en förståelse för barns sätt att tillägna sig kunskaper och kompetenser samt för att få syn på barns sätt att förändra sin egen position i leken, för att lättare kunna hjälpa barnen att utvecklas på bästa sätt och anpassa utbildningen efter detta.

I situationer där det sker kommunikation utvecklar sociala regler och språkliga kompetenser. Utifrån våra observationer får vi syn på hur barn använder kommunikationen för att interagera och förhandla om lekutrymmet. Evaldsson skriver om hur barn behöver delta i kommunikativa sammanhang för utveckla språkliga kompetenser. Evaldsson (2020b) skriver om hur människor använder flera olika kommunikationsmedel inte bara verbal kommunikation, det visar sig även i gester, blickar och kroppsliga handlingar i våra observerade situationer.

Dolk (2013) skriver om vuxnas roll gentemot barnen. Hon menar hur vuxna styr barn i deras lek till vad som förväntas vara rätt och på en nivå där konflikter undviks. Detta blir problematiskt med tanke på att vi inte alltid kan veta vad som är bra för barnen i leken, och att det inte alltid är barnets bästa att vara med i en lek där man blir exkluderad. Vi anser att den fria leken är viktigt för barnen för att få möjlighet att träna på sociala kompetenser, skapa kamratkulturer och utvecklas i interaktion med andra, samtidigt som vi vuxna behöver ha kunskap om vad som händer mellan barnen och kunna finnas till hands för att stötta. Øksnes och Sundsdal (2016) skriver om hur den fria leken hamnar i kläm i förskolan. De menar att förskolan styrs av planerade situationer och rutiner som ska hinnas med vilket styr hur den fria leken blir utformad. De anser att det är viktigt att ge barnen utrymme för den fria leken där inte de vuxnas normer om hur en lek ska se ut hamnar i fokus, att istället låta leken styras av barnen utan att den måste uppnå något annat. Nilsson (2015) skriver om att makt finns i alla sociala relationer, makt är en central del i barns samspel med varandra. Att få syn på hur barn använder makt och vilka strategier de använder i leken så kan vi förstå hur barn samspekar med varandra och på så sätt kan vi stötta barnen på ett mer förstående sätt i de aktiviteter de ingår i. Nilsson menar att exkludering har en tendens att leda till konflikter, men görs ofta för att behålla de överenskommelser mellan de barnen som ingår i leken. Är då

denna struktur i leken inte tydlig kan makten hamna i obalans och motstånd kan uppstå mot den som har övertaget i leken.

6.3 Förslag på vidare forskning

I vårt arbete har vi genom observationer av barns fria lek fått syn på hur makt blir synligt, där vi har fått ta del av barns olika strategier för exkludering av andra barn samt hur barn genom strategier söker tillträde till leken. Vi har med hjälp av tidigare forskning och teoretiska begrepp fått en djupare förståelse för hur makt förhandlas mellan barn och hur exkludering används som ett verktyg för att skydda en pågående lek från intrång. Vi har även fått kunskap om hur barn genom att använda ett flertal olika strategier söker tillträde till leken.

Det finns ett antal studier som visar hur barn söker tillträde och skyddar sin lek, men som Cobb-Moore betonar finns det få studier som fokuserar på hur makt kommer till uttryck i barns lek, vilket gör det än viktigare att studera vidare kring maktbegreppet. Vi anser således att det behövs mer forskning kring maktrelationer bland barn. Vi efterfrågar mer forskning kring hur och varför vissa barn tilldelas mer makt än andra. En intressant utgångspunkt för vidare forskning skulle kunna vara att ta ett kulturellt och språkligt perspektiv på maktrelationer och kamratkulturer för att studera hur makten förhandlas. Spelar exempelvis språkliga kompetenser roll för hur maktfördelningen och tillträde till leken kan se ut?

7. Referenslista

Björndal, C. (2005). *Det värderande ögat: observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.

Cobb-Moore, C. (2012). 'Pretend I was mummy': Children's productions of authority and sub ordinance in their pretend play interactions during disputes. In S. Danby & M. Theobald (eds), *Disputes in everyday life. Social and moral orders of children and young people*. (pp. 85-118). Special Volume 2012, Bingley, UK: Emerald

Cederborg, A.C. (2019). Power relations in pre-school children's play. *Early Child Development and Care*, 191(4), 612-623. <https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1637342>

Corsaro, W.A., 1979. 'We're friends, right?': children's use of access rituals in a nursery school. *Language in Society* 8, 315-336.

Corsaro, W.A., 1985. *Friendship and Peer Culture in the Early Years*. Norwood, Ablex, N.J

Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.

Eidevald, C. (2015). Videoobservationer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 114-127). Liber AB: Stockholm.

Engdahl, I. (2011) Toddler interaction during play in the Swedish preschool. *Early Child Development and Care*, 181(10), 1421-1439. Tillgänglig: [Engdahl, I. \(2011\)](#).

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. och Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Natur & Kultur: Stockholm

Evaldsson, A.C. (2020a). Barns lek, socialisation och kamratgruppskulturer. I A.L. Lindgren, N. Pramling och R. Säljö (red.), *Förskolan och barns utveckling: grundbok för förskollärare*. (s.111-125). Malmö: Gleerups.

Evaldsson, A.C. (2020b). Videoetnografi och interaktionsanalys: att studera barns samspel i förskolan. I A. Åkerblom, A. Hellman & N. Pramling (Red.), *Metodologi för studier i, om och med förskolan* (s. 167-184). Malmö: Gleerups.

Evaldsson, A.C., & Tellgren, B. (2009). 'Don't enter – it's dangerous': Negotiations for power and exclusion in pre-school girls' play interactions. *Educational & Child Psychology*. Tillgänglig: [Evaldsson, A. C., & Tellgren, B. \(2009\)](#)

Goffman, E. (1961). *Encounters. Two studies in the sociology of interaction*. Oxford: Bobbs-Merrill.

Griswold, O. (2007). Achieving authority: Discursive practices in Russian girls' pretend play. *Research on Language and Social Interaction*, 40(4), 291–319. <https://doi.org/10.1080/08351810701471286>

- Kultti, A. (2012). *Flerspråkiga barn i förskolan: villkor för deltagande och lärande*. Avhandling, Göteborgs Universitet. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/29219>
- Lalander, P. (2015). Observationer och etnografi. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 93-113). Liber AB: Stockholm.
- Lofdahl, A. and Hagglund, S. (2006). Power and participation: social representations among children in pre-school. *Social Psychology of Education*, 9(2), 179–194. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1007/s11218-006-0002-8>
- Nilsson, B (2015). *Socialpsykologi: teorier och tillämpning*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Palla, L (2011) *Med blicken på barnet* Tillgänglig på: https://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/12151/Linda_Palla_diss.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Sheldon, A. (1996). You Can Be the Baby Brother, But You Aren't Born Yet: Preschool Girls' Negotiation for Power and Access in Pretend Play. *Research on Language and Social Interaction*, 29(1), 57–80. https://doi.org/10.1207/s15327973rlsi2901_4
- Skolverket (2018) *Läroplan för förskola. Lpfö 98*. Reviderad 2018. Hämtad 2021/02/15: <https://www.skolverket.se/getFile?file=4001>
- Svensson, P och Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s.17-31). Liber AB: Stockholm.
- Säljö, R. (2017). Den lärande människan - teoretiska traditioner. I R. Säljö, U. Lundgren & C. Liberg. *Lärande Skola Utbildning. Grundbok för lärare* (s. 203-264). Natur & Kultur, Stockholm.
- Tellgren, B (2004) *Förskolan som mötesplats. Barns strategier för tillträden och utslutningar i lek och samtal*. Licentiatavhandling, Örebro Universitet. Tillgänglig: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:134736/FULLTEXT01.pdf>
- Tholander, M. och Cekaite, A. (2015) Konversationsanalys. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.) *Handbok i kvalitativ analys* (andra upplagan, s.194-216) Liber AB: Stockholm.
- Vetenskapsrådet, (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådets rapportserie 1:2011. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Öhman, M. (2016). Det viktigaste är att få leka. I T. Hangaard Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg?* (s. 149-163). Studentlitteratur AB: Lund.
- Øksnes, M., & Sundsdal, E. (2016). Lek – det som gör livet värt att leva! I T. Hangaard Rasmussen (Red.), *Lek på rätt väg? På spaning efter leken*. (s. 45-64). Lund: Studentlitteratur.

8. Bilagor

8.1 Samtyckesblankett till vårdnadshavare

Förfrågan om samtycke till vårdnadshavare om barnens deltagande i studien.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande
Självständigt arbete (examensarbete) för förskollärare

Till vårdnadshavare

Hej, vi heter Hanna Oskarsson och Sanna Mattsson och vi är studenter som utbildar oss till förskollärare vid Göteborgs universitet. Som en del av utbildningen genomför vi examensarbete i form av en studie. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i videoobservationer i samband med vår datainsamling.

Information om studien

Studiens syfte är att undersöka hur barn organiserar sin lek med fokus på vilka strategier de använder för att skapa lekens innehåll, ändra på lekramarna och hur de skapar relationer i leken.

Förfrågan om deltagande

Efter att du tagit del av informationen så tillfrågas du om du godkänner att ditt barn deltar i studien. Medverkan i studien innebär att barnet blir observerad via videoupptagning under olika leksituationer i verksamheten.

Konfidentialitet

Alla uppgifter om ditt barn behandlas konfidentiellt. Detta innebär att de förskolor/ förskoleklasser, barn, eller pedagoger som finns med i undersökningen inte kommer nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskiljas i undersökningen. Vilken stad eller stadsdel undersökningen genomförs i skrivs inte heller fram i uppsatsen.

Hantering av data och personuppgifter

Efter avslutat examensarbete raderas all data och insamlade personuppgifter. Inspelning av rörlig bild sker med förskolans iPad eller liknande verktyg, och lämnar inte förskolans lokaler.

Frivillighet

Deltagande i studien är frivilligt och bygger på att barnets vårdnadshavare ger sitt skriftliga samtycke. Vi berättar också för barnen vad vi ska göra och de kan säga till om de inte vill bli observerade. Alla deltagare har rätt att avbryta sin medverkan i studien när som de önskar utan att ange särskilda skäl för det. För att avbryta sin medverkan kontaktas studenterna, se kontaktuppgifter nedan. Väljer du att inte låta ditt barn delta i studien, eller att avbryta medverkan, så kommer detta inte få några konsekvenser och inte påverka eller inkräkta på ditt barns sedvanliga tillvaro på förskolan.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande
Självständigt arbete (examensarbete) för förskollärare

Jag har tagit del av ovanstående information och samtycker till att mitt barn deltar i studien

Datum

Barnets namn.....

vårdnadshavares underskrift/er

.....
.....

Vi önskar att få tillbaka blanketten senast 9 april 2021.

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående mailadresser.

Med vänliga hälsningar

Sanna Mattsson, gusmatsaq@student.gu.se

Hanna Oskarsson, guslinhabm@student.gu.se

Handledare för examensarbetet är:

Magnus Karlsson,

Universitetslektor Barn och ungdomsvetenskap,

E-mail: magnus.karlsson@ped.gu.se

Kursansvarig är:

Anette Hellman

Tel: 031- 786 2173 E-mail: anette.hellman@ped.gu.se